NEW ERA

INTERNATIONAL JOURNAL OF INTERDISCIPLINARY SOCIAL RESEARCHES

ISSN 2757-5608

JOURNAL NEW ERA INTERNATIONAL JOURNAL OF INTERDISCIPLINARY SOCIAL RESEARCHES

ISSN: 2757-5608

International Refereed & Indexed December 2022 **Open Access Refereed E-Journal**

Vol:7 newerajournal.com / editornewera@gmail.com **Issue:16**

E D İ T Ö R D E N

NEW ERA INTERNATIONAL JOURNAL OF INTERDISCIPLINARY SOCIAL RESEARCHES (NEWERA JOURNAL) Dergisi, 2016 yılında yayın hayatına başlamış bir e-dergidir. NEW ERA JOURNAL dergisi **uluslararası, hakemli** bir dergi niteliğinde olup, uluslararası indekslerde taranmaktadır.

Kuruluş aşamasından bu zaman kadar geçen sürede NEWERA JOURNAL dergisi bünyesinde emek veren dergi yönetim kurulu, danışmanlık ve yayın kurulu, hakemlik kurulu gibi kurullarımızda bizlere destek veren değerli hocalarımıza vermiş oldukları destek ve katkılardan dolayı teşekkür ederim.

Siz değerli insanlarını da yayın kurulu, danışma kurulu, hakem kurulu ve yazar olarak yanımızda görmekten mutluluk duyacağımızı ifade etmek isterim.

NEW ERA INTERNATIONAL JOURNAL Dergisi olarak vereceğiniz her türlü destekten dolayı teşekkür eder, saygılar sunarım.

Assos.Prof. Dr. Nurhan KOÇAN

EDİTÖR

JOURNAL NEW ERA INTERNATIONAL
JOURNAL OF INTERDISCIPLINARY SOCIAL RESEARCHES
ISSN: 2757-5608
International Refereed & Indexed **December 2021** Open Access Refereed E-Journal
Vol:7 newerajournal.com / editornewera@gmail.com Issue:**16**

G E N E N I C P A G E

JOURNAL ADMINISTRATION / DERGİ YÖNETİMİ
Journal Owner / Dergi Sahibi
Institute Of Economic Development And Social Researches
Director / Sorumlu Müdür
Zhuldyz SAKHI
Editor / Editör
Assos.Prof. Dr .Kanysh BIBEKOV
Foreign Language Linguist / Yabancı Dil Dilbilimci
Dr. Sayed Mobin HASHİMİ
Index Supervisor / İndeks Sorumlusu
Dr.İrakli AGORGILADZE

ADVISORY BOARD / DANIŞMA KURULU	
Prof.Dr. Abdulhamit ŞUAYB	El Ezher Üniversitesi
Prof.Dr. A.S. KİSTAUBAYEVA	Al-Farabi Kazak Milli Üniversitesi
Prof.Dr. Abdikalık KUNİMJAN	Kazak Devlet Kızlar Pedagoji Üniversitesi
Prof.Dr. Alla A. TIMOFEVA	Vladivostok Devlet Ekonomi Üniversitesi
Prof.Dr. Amanbay MOLDIBAEV	Taraz Devlet Pedagoji Üniversitesi
Prof.Dr. Anatoliy LOGİNOV	Ukrayna Şevçenko Lugan Milli Üniversitesi
Prof.Dr. A.S. KIDIRŞAYEV	Makhambet U. Batı kazakistan devlet üniversitesi
Prof.Dr. Ayslu B. SARSEKENOVA	Orleu Milli Kalkınma Enstitüsü
Prof.Dr. Bahıt KULBAEVA	S.Baybeşev Aktobe Üniversitesi
Prof.Dr. Bakıt OSPANOVA	H.Ahmet Yesevi Uluslararası Kazak-Türk Üniversitesi
Prof.Dr. Cynthia CORREA	Sao Paulo Üniversitesi
Prof.Dr. Dinarakhan TURSUNALİEVA	Rasulbekov Kırgız Ekonomi Üniversitesi
Prof.Dr. Gulşat ŞUGAYEVA	Dosmukhamedov Atyrau Devlet Üniversitesi
Prof.Dr. Jun NAGAYASU	Tohoku Üniversitesi
Prof.Dr. Latkin A. PAVLOVIC	Vladivostok Devlet Ekonomi Üniversitesi
Prof.Dr. Mahabbat OSPANBAEVA	Taraz Devlet Pedagoji Üniversitesi
Prof.Dr. Maha Hamdan ALANAZİ	Riyad Kral Abdülaziz Teknoloji Enstitüsü
Prof.Dr. Mahbub Ul ALAM	Bangladesh Islami Universitesi
Prof.Dr. Maira ESİMBOLOVA	Kazakistan Narkhoz Üniversitesi
Prof.Dr. Maira MURZAHMEDOVA	Al – Farabi Kazak Milli Üniversitesi
Prof.Dr. Merina B. VLADIMIROVNA	Vladivostok Devlet Ekonomi Üniversitesi
Prof.Dr. Mavlyanov ABDİGAPPAR	Kırgızistan Elaralık Üniversitesi
Prof.Dr. Muhammed Asıf YOLDAŞ	Avrasya Üniversitesi
Prof.Dr. Muhammad Ismaeel RAMAY	Bahria University
Prof.Dr. Nadejda HAN	E.A. Buketov Karaganda Devlet Üniversitesi
Prof.Dr. Nobuaki TAKEDA	Sapparo City Üniversitesi
Prof.Dr. N.N. KERMANOVA	Kazak Devlet Kızlar Pedagoji Üniversitesi
Prof.Dr. P.S. PANKOV	Kazak Devlet Kızlar Pedagoji Üniversitesi
Prof.Dr. Rövşen MEMMEDOV	Sumgayıt Devlet Üniversitesi
Prof.Dr. Ramazan KHALIFE	El Ezher Üniversitesi
Prof.Dr. Rustem KOZBAGAROV	M. Tınışbayev Kazak Araç Ve İletişim Akademisi
Prof.Dr. Ryo YAMADA	Sapparo City Üniversitesi
Prof.Dr. Yang ZİTONG	Wuhan Üniversitesi

PUBLICATION BOARD / YAYIN KURULU	
Prof.Dr. Alia R. MASALİMOVA	Al – Farabi Kazak Milli Üniversitesi
Prof.Dr. Atıf Muhammed El EKRET	El Ezher Üniversitesi
Prof.Dr. Botagul TURGUNBAEVA	Kazak Devlet Kızlar Pedagoji Üniversitesi
Prof.Dr. Dzhakipbek A. ALTAEV	Al – Farabi Kazak Milli Üniversitesi
Prof.Dr. Elena Belik VENIAMINOVNA	Vladivostok Devlet Ekonomi Üniversitesi
Prof.Dr. Fujimaki HARUYUKI	Tottori University
Prof.Dr. George RUDIC	Montreal Pedagoji Enstitüsü
Prof.Dr. G.I. ERNAZAROVA	AL – Farabi Kazak Milli Üniversitesi
Prof.Dr. Gulmira ABDİRASULOVA	Kazak Devlet Kızlar Pedagoji Üniversitesi
Prof.Dr. Gulzar IBRAHIMOVA	Baku Avrasya Üniversitesi
Prof.Dr. Ghulam DASTGEER	Pakistan Air University
Prof.Dr. İsaevna URKİMBAEVA	Abılay Han Uluslararası İlişkiler Üniversitesi
Prof.Dr. K.A.TLEUBERGENOVA	Kazak Devlet Kızlar Pedagoji Üniversitesi
Prof.Dr. Kalemkas KALIBAEVA	Kazak Devlet Kızlar Pedagoji Üniversitesi
Prof.Dr. Karligash BAYTANASOVA	Al – Farabi Kazak Milli Üniversitesi
Prof.Dr. Keles Nurmaşulı JAYLIBAY	Kazak Devlet Kızlar Pedagoji Üniversitesi
Prof.Dr. Kenjehan MEDEUBAEVA	Kazak Devlet Kızlar Pedagoji Üniversitesi
Prof.Dr. Kulaş MAMİROVA	Kazak Devlet Kızlar Pedagoji Üniversitesi
Prof.Dr. Susın Haseneyn El-HUDHUDİ	El Ezher Üniversitesi
Prof.Dr. Shigeko KAMISHIMA	Sapparo City Üniversitesi
Prof.Dr. Şara MAJITAYEVA	E.A. Buketov Karaganda Devlet Üniversitesi
Prof.Dr. Takashi HASUNI	Sapparo City Üniversitesi
Prof.Dr. Tsendiin BATTULGA	Moğolistan Devlet Üniversitesi
Prof.Dr. T.O. ABISEVA	Kazakh State Women's Teacher Training University
Prof.Dr. Tughral YAMIN	Pakistan Natıonal Unıversıty Of Scıence
Prof.Dr. Ulbosın KIYAKBAEVA	Abay Kazak Milli Pedagoji Üniversitesi
Prof.Dr. Usam Faruk İMAM	El Ezher Üniversitesi
Prof.Dr. Vera ABRAMENKOVA	Rusya Aile Ve Eğitim Çalışmaları Enstitüsü
Prof.Dr. Vlademir VISLIVIY	Ukrayna Milli Teknik Üniversitesi
Prof.Dr. Wakako SADAHIRO	Sapparo City Üniversitesi
Prof.Dr. Wali RAHMAN	Sarhad University Of Science & Information
Assoc.Prof.Dr. Ahmed Salih ABDULVEHHAB	El Ezher Üniversitesi
Assoc.Prof.Dr. Ahmet KULAŞ	Al – Farabi Kazak Milli Üniversitesi
Assoc.Prof.Dr. Ahmed LİD	El Ezher Üniversitesi
Assoc.Prof.Dr. Bazarhan İMANGALİYEVA	K.Zhubanov Aktobe Devlet Bölge Üniversitesi
Assoc.Prof.Dr. Bekzhan B. MEYRBAEV	AL – Farabi Kazak Milli Üniversitesi
Assoc.Prof.Dr. B.K. ZAYADAN	AL – Farabi Kazak Milli Üniversitesi
Assoc.Prof.Dr. Kenes JUSUPOV	M. Tınışbayev Kazak Araç Ve İletişim Akademisi
Assoc.Prof.Dr. Yoshio KANAZAKI	Tohoku University
Assoc.Prof.Dr. Zia Ur REHMAN	A/P National Defence University

INDEXED / LISTED IN

Eurasian Scientific Journal Index (ESJI)

ResearchBible (Academic Resource Index)

Scientific World Index (SCIWIN)

Active Search Results Engineer (ASR)

Root Society for Indexing and Impact Factor Service

ISSUU Journal Listings

OCLC WorldCat

Cosmos Impact Factor

Directory of Research Journals Indexing (DRJI)

Directory of Indexing and Impact Fact (DIIF)

Society of Economics and Development

I2OR Indexing Services & Evaluation of Publication Impact Factor (PIF)

General Impact Factor

Scientific Indexing Services (SIS)

NEW ERA INTERNATIONAL JOURNAL OF INTERDISCIPLINARY SOCIAL RESEARCHES
ISSN: 2757-5608

International Refereed & Indexed December, 2022 Open Access Refereed E-Journal
Vol:7 newerajournal.com / editornewera@gmail.com Issue:16

C O N T E N T S

Ali ÇİÇEK
AK PARTİ HÜKÜMET PROGRAMLARINDA LİBERAL SÖYLEM VE POLİTİKALAR: 2002- 2015 DÖNEMİ
LIBERAL DISCOURSE AND POLICIES IN AK PARTY GOVERNMENT PROGRAMS: 2002-2015 PERIOD
1-17

Abuzer KALYON, Filiz KALYON
GÖNÜLLÜ SÜRGÜN AŞAMASINDA HAKKINDA YAZILANLARDAN HAREKETLE MEHMED AKİF'İN DURUŞU HAKKINDA BİR DEĞERLENDİRME
AN EVALUATION ABOUT MEHMED AKIF'S STATUS FROM WRITTEN ABOUT THE PHASE OF VOLUNTEER EXPORT
18-41

Mahsum AVCI
TRAVMA DURUMLARINA GÖRE ÇOCUKLARDA NESNE İLİŞKİLERİNİN PROJEKTİF TESTLERLE İNCELENMESİ
EXAMINATION OF CHILDREN'S OBJECT RELATIONSHIPS WITH PROJECTIVE TESTS ACCORDING TO TRAUMA STATUS
42-60

Bekir BELENKUYU
ARUZ VEZNİNİN KULLANILDIĞI MANZUMELERDE MISRAIN SON HECESİ
THE LAST SYLLABLE OF THE LINE IN POEMS USING PROSODY
61-71

Zeynep TANRIVERDİ
THE ORIGINAL ARCHITECTURE OF THE OSMAN HAMDİ BEY BOATHOUSE
OSMAN HAMDİ BEY KAYIKHANESİ'NİN ÖZGÜN MİMARİSİ
72-90

Funda KAYA BOZOK, Zeliha KILIÇPARLAR
OSMANLI CEZA HUKUKUNDA MÜSADERE KURUMU
THE INSTITUTION OF CONFISCATION IN OTTOMAN CRIMINAL LAW
91-114

Mevlüt ALTINTOP, Gökhan BAK
KÜLTÜREL ÇALIŞMALAR İÇİNDE İZLEYİCİ/İZLERKİTLE ARAŞTIRMALARINA GETİRİLEN ELEŞTİRİLER
CRITICISMS OF AUDIENCE STUDIES IN CULTURAL STUDIES
115-133

Hatice Nur GERMİR
TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNDE KARTEL OLGUSU ÜZERİNE BİR ÇALIŞMA
A STUDY ON THE CARTEL PHENOMENON IN THE TURKISH BANKING SECTOR
134-148

Nurdanur TAVLAN SOYDAN
SPİNOZA'NIN ÖZGÜR İRADE GÖRÜŞÜ ÇERÇEVESİNDE YAPAY ZEKÂDA ÖZGÜR İRADENİN FREE GUY (GERÇEK KAHRAMAN) FİLMİ ÜZERİNDEN DEĞERLENDİRİLMESİ
THE EVALUATINON OF FREE WILL IN ARTIFICIAL INTELLIGENCE VIA THE MOVIE FREE GUY IN THE FRAMEWORK OF SPINOZA'S FREE WILL WIEW
149-157

Taha Yasin ÖLMEZTOPRAK
İNOVASYONUN YAPITAŞI EĞİTİM; AVRUPA BİRLİĞİ ÜLKELERİ VE TÜRKİYE İÇİN EĞİTİM HARCAMALARININ KIYASLANMASI
THE BUILDING BLOCK OF INNOVATION; EDUCATION, THE COMPARISON OF EDUCATION EXPENDITURES IN EU COUNTRIES AND TURKEY
158-169

Bülent Cercis TANRITANIR, Bahar YILMAZ
JOHN HAWKES'IN KURBAĞA ROMANINDA OEDİPUS KOMPLEKSİ
THE OEDIPUS COMPLEX IN THE FROG BY JOHN HAWKES
170-178

Zekeriya NAS, Doğan GÜNEŞ TÜKENMİŞLİK SENDROMUNUN VAN İLİ MERKEZ İLÇELERİ TURİZM ÇALIŞANLARININ ÇALIŞMA HAYATLARINA VE AİLEVİ YAŞANTILARINA ETKİSİ STUDY OF TOURISM EMPLOYEES IN VAN PROVINCE CENTRAL DISTRICTS OF BURNOUT SYNDROME EFFECT ON THEIR LIVES AND FAMILY LIVES	**179-193**
Aytkul H.A , Zikiriya D.K. EAST KAZAKHSTAN IN THE BRONZE AGE (Based on the collections of the Bronze Age of the Fund of the State Central Museum of the Republic of Kazakhstan)	**194-205**
Feride Fatma BİLGİLİ KAPİTALİST ANLAYIŞIN NEDEN OLDUĞU ÇEVRE SORUNLARININ ÇÖZÜMÜNDE ALTERNATİF BİR MODEL YAKLAŞIMI: AHİLİK AN ALTERNATIVE MODEL APPROACH FOR THE SOLUTION OF ENVIRONMENTAL PROBLEMS CAUSED BY THE CAPITALIST APPROACH: AHILIK	**206-214**

NEW ERA INTERNATIONAL JOURNAL OF INTERDISCIPLINARY SOCIAL RESEARCHES
ISSN 2757-5608

Article Arrival Date 14.11.2022
Doi Number:10.5281/zenodo.7441937

Article Type
Research Article

Article Published Date
20.12.2022

ARUZ VEZNİNİN KULLANILDIĞI MANZUMELERDE MISRAIN SON HECESİ *

THE LAST SYLLABLE OF THE LINE IN POEMS USING PROSODY

Bekir BELENKUYU**

Öz

Aruz vezni temelde eski Arap şiirine has ve Arapçanın sentaksıyla uyumlu ritmik bir ahenk sistemidir. İslamiyet'in yayılmasıyla Müslüman olan topluluklar da bu ölçüyü benimseyerek kendi dillerinde tatbik etmişlerdir. Dilin kendi bünyesinde bulunan uzun seslilerden dolayı Farsçada aruz vezni daha kolay uygulanmıştır. Türkçede ise umumiyetle kendisine yabancı olan uzun ünlülerden dolayı aruz veznini kullanmak oldukça zor olmuştur. Ancak uzun çabalar sonucunda temel pek çok özelliği aynı kalmakla birlikte kendine has özellikleriyle Türk aruzu teşekkül etmiştir. Türk aruzuna dair teorik eserler her ne kadar aradığımız detaylı bilgileri sunmasa da manzumelerdeki aruz tasarrufları oldukça tutarlıdır. Bu araştırmada kaynakların eksik bıraktığı ve aruz vezninde tutarlı olarak daima kapalı hece şeklinde uygulanan mısra sonundaki heceler ele alınacaktır. Mısra sonundaki hecelerin neden kapalı/uzun olduğu ve bu heceye yönelik yapılan aruz tasarruflarının neler olduğu öncelikle ortaya koyulacaktır. Mısra sonundaki hecelerin küçük farklılıklarının bile bütün bir mısraın kalıbını nasıl değiştirdiğine değinilecektir. Verilen örnek beyitler üzerinden mısra sonundaki hecelerin ne kadar belirleyici olduğu konusuna açıklık getirilecektir. Bu hususta öncelikle aruzu teori boyutunda ele alan kaynaklar incelenmiştir. Kaynakların mısra sonundaki heceler hakkında ya hiç yorum yapmadığı ya da yüzeysel bir izahla geçiştirmiş olduğu görülür. Hâlbuki mısra sonlarında şairlerin hassas davranıp en küçük farklılıklara bile dikkat ettiği görülür. Bugün hepsini aynı şekilde değerlendirdiğimiz son hecelerdeki farklılıklar vezin tef'ilelerinde aslında gösterilmektedir. Veznin sonunda yer alan "fâ'ilât", "fâ'ilân", "fâ'ilün" tef'ilelerinin son hecesi bugün aynı sayılıp tek kapalı hece diye geçiştirildiği halde birbirinden farklı niteliklere sahiptir. Aynı şekilde mısra sonunda yer alan "evvelâ / kula", "gibi / habâb" kelimelerinin son heceleri bugünkü uygulamada denk sayılarak tek kapalı hece şeklinde kabul edilmektedir. Hâlbuki son hecelerin aslında yer alan farklı nitelikler aruzun gerektirdiği tasarruflarla taktî edilmekte ve okuyuşta bir denklik sağlanmaktadır. Aruz öğretiminde yapılan işlemlerden biri olan son hecenin daima kapalı (_) oluşunu bu noktada yeniden ele almak gerekir. Mısra içinde yapılan imale, zihaf gibi tasarruflardan bahsederken mısra sonu heceleri genellikle değerlendirilmez. Oysa mısraın sonunda da olsa hecede yapılan imale ve zihaf uygulaması gösterilmelidir. Türkçe şiirlerde karşılaşılan beyitlerin son hecelerindeki farklılıktan dolayı "şiirin vezni" tanımı eksik kalabilmektedir. Çünkü özellikle kaside ve gazel nazım şeklinde matla beyti dışındaki beyitlerin mısraları bile kendi arasında son hece bakımından farklılaşabilmektedir. Bu yüzden "mısraın vezni" tanımının daha doğru bir yaklaşım olduğu söylenebilir. Böyle bir yaklaşım Türk aruzunu daha iyi anlamada da yardımcı olacaktır. Aruz öğretimini kolaylaştırmak için yapılan genellemeler bir yana akademik kaygılarla yapılan çalışmalarda bu hususa dikkat edilmesi daha doğru neticeler ortaya koyacaktır.

Anahtar Kelimeler: Aruz, tef'ile, taktî, son hece, imale, zihaf.

Abstract

Prosody meter is basically a rhythmic harmony system specific to ancient Arabic poetry and compatible with Arabic syntax. With the spread of Islam, the Muslim communities adopted this rhythm and applied it in their own language. Prosody meter was applied more easily in Persian. Because there are long vowels in Persian. In Turkish, it has been very difficult to use the arud meter due to the long vowels, which are generally foreign. However, as a result of long efforts, Turkish desire was formed with its unique features, although many of its basic features remained the same. Although the theoretical works on Turkish prosody do not provide the detailed information we seek, the prosody savings in the poems

* Bu çalışma AHİ EVRAN 2. Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Kongresi'nde sunulan "Aruz Veznine Göre Mısraın Son Hecesi" başlıklı bildirinin yeniden gözden geçirilmiş, düzenlenmiş ve genişletilmiş halidir.

** Dr. Öğr. Üyesi., Anadolu Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Öğretim Üyesi, bekirbelenkuyu@anadolu.edu.tr, ORCID ID: https://orcid.org/0000-0002-7319-9060

are quite consistent. In this research, the syllables at the end of the verse, which are always used as closed syllables in arud meter, will be discussed. First of all, it will be revealed why the syllables at the end of the verse are closed/long and what are the prosody savings made for this syllable. It will be mentioned how even the small differences of the syllables at the end of the line change the pattern of a whole line. Through the sample couplets given, it will be clarified how decisive the syllables at the end of the verse are. In this regard, firstly, the sources that deal with the aruz theory dimension were examined. It is seen that the sources either did not make any comments about the syllables at the end of the verse or they passed it off with a superficial explanation. However, at the end of the lines, it is seen that the poets act sensitively and pay attention to even the smallest differences. The differences in the last syllables, which we all evaluate in the same way today, are actually shown in the arud tef'ile. Although the last syllable of the "fâ'ilât", "fâ'ilân", "fâ'ilün" tef'iles at the end of the meter is considered the same today and is passed off as a single closed syllable, it has different qualities. Likewise, the last syllables of the words "evvelâ / kula", "gibi / habâb" at the end of the verse are considered equivalent in today's practice and are accepted as a single closed syllable. However, the different qualities in the last syllables are voiced with the savings required by the aruz prosody and an equivalence is provided in the reading. At this point, it is necessary to reconsider the fact that the last syllable is always closed (_), which is one of the operations performed in the teaching of arud prosody. End-of-verse syllables are generally not considered when talking about savings such as imale, zihaf in the verse. However, the application of imale ve zihaf in the syllable should be shown even at the end of the verse. Due to the difference in the last syllables of the couplets encountered in Turkish poems, the definition of "poetry meter" may be incomplete. Because even the verses of the couplets other than the matla couplet, especially in the form of qasida and ghazal verse, can differ among themselves in terms of the last syllable. Therefore, it can be said that the definition of "meter of the verse" is a more accurate approach. Such an approach will also help to better understand Turkish arud prosody. Apart from the generalizations made to facilitate the teaching of arud prosody, attention to this issue will yield more accurate results in studies conducted with academic concerns.

Keywords: Arud, tef'ile, taktî, last syllable, imale, zihaf.

Giriş

Aruz vezninin revaçta olduğu dönemlerde üzerinde fazla durulmayan en küçük aksaklıklar bile dikkate çarpmaya başlamıştır. Temelde ahenk ve ritim üzerine kurulu bir sistem olmasına rağmen aruz zevkinden uzaklaşıldığı için aruzun kendine has ahengi bile kulak tırmalayıcı gelebilir. Genel anlayışa göre bugün sadece "fâ'ilâtün, mefâ'îlün"lerin arkasına saklanmış ve bulunması karmakarışık olan nokta ve çizgi işaretlerinden ibaret görülen aruz aslında şiirin şarkısıdır. Türkçede tatbik edilmeye başladıktan sonra her ne kadar büyük güçlükleri beraberinde getirse de şiire kattığı ahenk Türk müelliflerin ısrarla bu vezni kullanmalarına sebep olmuştur. Şairlerle kısıtlamayıp ciddi bir yekün teşkil eden pek çok kalem ve söz ehlini "müellif" genel adıyla bu vezni kullanmaları bakımından aynı grupta değerlendiriyoruz. Çünkü edebî metinlerin dışında da aruz vezniyle söylenmiş yüzlerce, binlerce metin Türk ve dünya kütüphanelerindeki raflarda yer almaktadır. Bu durum aruz vezninin Türkçe yazan müellifler tarafından ısrarla tercih edildiğinin açık bir delilidir.

Türkçenin milli ölçüsü olan hece vezni ile gereksiz ve ön kabullü kıyaslamalara girişmeden yapılacak değerlendirmeler sayesinde aruzun seslendirmede ortaya çıkan ahenginin asırlar boyunca Türkçe yazan müellifleri kendine nasıl çektiği anlaşılabilecektir. Aruzla karşılaşılan

ilk asırlardaki teknik kusurların aksine özellikle XVII. asırdan itibaren Türk şairlerinin aruzdaki maharet ve alışkanlığı İran şairlerinden asla geri kalmaz. Daha mahalle mekteplerinden başlayarak uygulamalı bir şekilde halk kültürünün bir parçası haline gelen aruz, şiir diline girmiş olan Arapça, Farsça kelimelerin de etkisiyle hemen her türlü muhitte estetik bir unsur haline gelmiştir. Bazı ders kitaplarının kolay ezberlenmesi için farklı farklı aruz kalıplarıyla birer manzume şeklinde tanzim edilmesi de daha çocukluktan başlayarak kulağın bu vezne alışmasına sebep olmuştur (Köprülü, 1999: 345).

Manzumelerde kullanılan vezin öylece bir kenarda durup, sorulduğu zaman bulmak için uğraşılan eğreti bir yapı değildir. Vezin musikide yer alan tempo ve melodi gibidir. Bu bakımdan bizzat kelimelerle, hecelerle, seslerle ortaya çıkan/ çıkması gereken vazgeçilmez bir unsurdur. Manzumeyi inşad ederken vezni arka planda hissettirerek onu mutlaka muhtevanın bir iskelesi gibi kullanmak gerekir (Uzun, 2010: 483). Veznin şiirde bahsedilen bu özelliği tatbik edildiği zaman sadece kısa manzumelerde değil binlerce beyitlik mesnevi gibi nazım şekillerinde bile ahengin belli bir çizgi üzerinde sarsılmadan ilerlediği görülür.

1. Aruz Vezninin Kullanıldığı Manzumelerde Mısraın Son Hecesi

Manzumeyi usulüne uygun okuma anlamına gelen inşadı ustalıkla uygulayanların dilinde bir bütün halinde görülen ahenk aslında *tef'ile* denilen vezin parçalarından, *tef'ile*ler de hecelerden ve seslerden meydana gelir. Bütün bu parçaları uygun şekilde seslendirebilmek için *taktî* bilgisine ihtiyaç vardır. Kesme, bölme anlamına gelen *taktî* terim olarak aruzla yazılmış bir şiirin mısralarını tef'ilelere (cüz) göre bölmek veya şiiri bu bölümleri esas alarak okumak şeklinde tanımlanabilir (Uzun, 2010: 483). Tef'ilelerin de kendine has hece yapıları bulunmaktadır. Bunlar mısrada bulunduğu yere göre farklı şekilde isimlendirilir. Bir beytin ilk mısraının sonundaki tef'ileye *arûz*, ikinci mısraın sonundaki tef'ileye *darb* veya *acüz* adı verilir (Şafak, 2003: 51). Aynı aruz kalıbındaki çeşitliliği sağlayan temel husus arûz ve darb tef'ilelerinde uygulanan farklı tasarruflardır. Bilhassa son hecenin farklı niteliklere sahip oluşuna göre aruz kalıbının isimlendirmesinde de çeşitlilik karşımıza çıkar.

Klasik usulün terk edilmesinden sonra uygulanan aruz talimi yalnızca göze hitap eden şeklî bir ameliyeye dönmüş durumdadır. Bu işlemin pek de kolay olmadığını itiraf etmek gerekir. Aruzun işitmeden öğretilmeye çalışılması birçok noktanın yüzeysel değerlendirilmesine de sebep olmuştur. Bugün de kullandığımız ve vezinle şiir okumanın önündeki en büyük engellerden biri olan nokta-çizgi usulünden (Şafak, 1993: 13) başka bir yöntem kullanamayınca kuralların öğretimini kolaylaştırmak için farklı yöntemlere başvurulmuştur. Bu noktada diğer kaideler bir yana mısra sonundaki hecenin hiçbir niteliğine bakmadan tek kapalı hece olarak tanımlandığı görülür. Hâlbuki kapalı veya diğer adıyla uzun hecenin

nitelikleri bellidir. Kapalı/uzun hece "ser, ben" gibi sessiz harfle biten veya "yâ, mû" gibi uzun sesliyle sona eren hecelerdir (Şafak, 2003: 51). Bu heceler nokta-çizgi usulünde taktî ederken " _ " şekliyle gösterilir. Türkçe manzumelerin bilhassa gazel, kaside gibi nazım şekillerinde ise kapalı/uzun hece tanımının dışında açık ve medli hecelere[1] de sıklıkla rastlanır.

Mısra sonundaki heceler aşağıdaki örneklerde de görüleceği üzere kapalı hecenin dışında açık/uzun ve medli hece de olabildiği halde bugünkü uygulamada daima kapalı kabul edilmektedir. Aruzu teori boyutunda ele alan bugünkü kaynaklarda son hecenin gerekçe belirtmeksizin tek kapalı hece kabul edildiği bilgisi yer alır[2]. Bu ise hecelerin bütün niteliklerini göz önünde bulundurarak kaideleri tespit eden aruz ilmine göre doğru bir yaklaşım değildir (Aslan, 2021: 63).

Burada şu hususu eklemekte fayda var: Aruz kaidelerine göre mısra sonu elbette daima kapalı hece niteliğiyle taktî edilir. Reşit Süreyya'nın "*«mısra sonuna tesâdüf eden küçük heceler imâleye hâcet kalmaksızın, büyük addedilirler» kâidesi bizde altı yüz seneden beri cârîdir.*" (Karaburgu, 2006: 91) ifadesine bakılırsa bu kuralın teorik eserlerde yer almadığı halde uygulama boyutuyla yakın döneme kadar aktarıldığı anlaşılmaktadır. Bu Arap, Fars ve Türk aruzunda ortak bir kaidedir. Ancak bunun uygulamada karşılaşılan farklı tasarruflara bina edildiği açıktır. Reşit Süreyya'nın bahsettiği kaide açık/kısa hece ne olursa olsun açık/kısa bırakılır, şeklindeki bir anlamı içermemektedir. Şairler yeri geldiğinde sonda kullandığı açık/kısa heceyi imale yapılacak şekilde kullanmayı tercih etmişlerdir.

Aruzun klasik dönem eserlerinde seslendirmeyle ortaya çıkan taktîinde daha vurgulu seslerin tercih edildiği anlaşılıyor. Örneğin Türk edebiyatındaki klasik dönem eserlerinde imale tasarrufunun sıklıkla karşımıza çıkması vezin zaruretinden değil şiir inşadındaki daha ağır ve vurgulu bir estetik zevkin tercih edilmesinden kaynaklanır. Bunun sebepleri daha detaylı bir

[1] Açık hece, aruzda sonu kısa sesli ile biten hecelere denir. Bu heceler kendi başına bir kısa ünlü de olabilir. "Eser, kalem" kelimelerinin ilk heceleri açık hecedir. Kısa hece, küçük hece de denilen açık hece taktîde nokta (.) ile gösterilir (Şafak, 2003: 36). Medli hece ise içinde uzun ünlü barındırıp sonu sessiz harfle biten veya sonunda çift sessiz barındıran hecelerdir. "Âb, yâd, mest, eşk" kelimeleri aynı zamanda birer medli hecedir. Bu heceler normal uzunluğundan biraz daha uzun okunur ve kendilerinden sonra ulama yapılmayacaksa sonda yazıda gösterilmeyen fazladan bir ı/i sesiyle taktî edilir (âb(ı), yâd(ı), mest(i), eşk(i) gibi). Uygulama safhasında sonu nûn harfiyle biten medli hecelerin umumiyetle tek kapalı hece olarak kabul edildiği, Türkçe sonu çift sessizden oluşan hecelerin genellikle medli hece sayılmadığı görülür. Meddin uygulanması ahenk ve anlamın vurgulanması bakımından oldukça önemlidir (Şafak, 2003: 37).

[2] "*Bunların dışında mısraların son heceleri, açık olsalar da, her zaman kapalı hece kabul edilir.*" (Kesik ve Şenödeyici, 2019: 31) ve "*3. Mısra sonları her zaman kapalı kabul edilir.*" (Saraç, 2007: 225) şeklindeki açıklamalar mısra sonlarındaki hecelerin hangi nitelikte olursa olsun göz ardı edilebileceği şeklinde bir zanna sebep olmaktadır. Bu tarz izahların aruz öğretimini kolaylaştırmak için yapıldığı anlaşılmaktadır. Yine de mısradaki herhangi bir hecede olduğu gibi mısra sonundaki hecelerde de imale, zihaf gibi tasarrufların yapılabildiği belirtilmelidir.

araştırmayı gerektirir. Ancak klasik Türk şiirinin örnek aldığı eserlerden Hafız-ı Şirazî'nin (ö. 792/1390 [?]) divanındaki aruzla sağlanan vurgu ve ahengin Türkçe yazan şairler için de önemli bir ilham kaynağı olduğu söylenebilir. Bu ve benzeri örnek eserler son hecenin daima kapalı oluşuna da örnektir[3]. Çünkü Arapça kaynaklı alfabede yer alan bütün harfler aslında birer sessiz harftir. Dolayısıyla Arapça ve Farsçada umumiyetle cezimli bir kelimeyle biten mısraların son hecesi kapalı olacaktır. Elbette medli hece ve açık/kısa hece durumuyla da karşılaşılır. Fakat bu, bahsi geçen dillerin sentaksıyla uyumlu bir şekilde aruz kaideleri çerçevesinde çözüme kavuşturulur.

Türk aruzu da Arap ve Fars aruzunun temel kaidelerinde değişikliğe gitmemiştir. Aynı şekilde Türkçenin sentaksına uymadığı halde uzun hecelerle ve medlerle sağlanan vurgulu ve tabir yerindeyse ağır adımlarla ilerleyen ahengi de takip etmiştir. Bunun neticesinde mısra sonları aruzun genel kaidesine göre daima uzun/kapalı hece olarak tespit edilmiştir. Fakat bu kısa/açık biten hece üzerinde bir işlem yapılmayacağı anlamına gelmemektedir[4]. Özellikle klasik dönemde Osmanlı şairleri bütün tef'ilelerde olduğu gibi mısraın son hecesindeki imale ile anlamı da şekillendirme yoluna gitmiştir. Bu yüzden mısraın diğer parçalarında olduğu gibi son hece üzerinde yapılan imale ve zihaf uygulamaları özellikle belirtilmelidir.

Son hecede gösterilecek aruz tasarrufları mısraın aruz kalıbını doğru tespit etme bakımından da önemlidir. Bugün tek kapalı hece olarak aralarında ayrım gözetmediğimiz "fâ'ilât", "fâ'ilân", "fâ'ilün" gibi tef'ilelerdeki son heceler aruz kalıplarındaki farklılığı ortaya koymaktadır. Klasik dönemde özellikle şiirin nazariyat bilgisine de hâkim olan Pervâne Bey (ö. 968/1560-61 [?]) gibi isimler telif ettiği, derlediği, istinsah ettiği eserlerinde bu ayrımları gösterme yoluna gitmiştir (Zülfe, 2011: 57).

Ele aldığımız hususları örnekler üzerinde göstermeden önce mısraın son hecesiyle ilgili şu noktaları da belirtmek gerekir: Mısraın son hecesindeki değişiklikler kafiye ve redif için de belirleyici bir niteliğe sahiptir. Dolayısıyla anlam bakımından da bu değişikliklerin belirli gayeler çerçevesinde yapıldığı düşünülebilir (Zülfe, 2011: 53). Bundan başka, şairler mısra sonlarını mümkün olduğunca medli hecelerden uzak tutmaya çalışmışlardır. Özellikle zihafa

[3] Bu noktada şu hususları birbirine karıştırmamak gerekir. Mısra sonlarında uygulama esnasında kısa/açık heceye Arapça, Farsça, Türkçe manzumelerde de rastlanabilir. Fakat aruz kalıpları seri bahrindeki bir kaç kalıp dışında cezimli lâm, cezimli nûn ve cezimli hemze şeklinde kapalı hece ile biter. Aruz kalıplarının kapalı hece ile bitmesi şairlerin de mutlaka aslî yapısı kapalı heceyle biten kelimeleri mısra sonunda kullanmasını şart koşmaz. Fakat şiir inşad edilirken manzumedeki hecenin içinde bulunduğu kalıba dikkat edilmesi beklenir.

[4] Merhum Mehmet Âkif *İnşâd* adlı makalesinde özellikle mısra sonlarındaki imalelerin hiç hissettirilmemesi gerektiğini belirtir (1327: 359). Bu durum özellikle Tanzimat sonrasındaki vezin anlayışı çerçevesinde doğrudur. Fakat klasik dönemde karşımıza çıkan mısra sonundaki kelimelerde bilhassa anlamı kuvvetlendirecek imalelere sıklıkla rastlanmaktadır.

uğramamış salim vezinlerde mısra sonlarını medli hece ile bitirmemeye dikkat etmişlerdir. Bileşik yani medli hecelerin Fars şiirinde de mısra sonunda çoğunlukla yer almadığı tespit edilmiştir (Şafak, 2000: 220). Bu hususlar özellikle usta şairlerin son hece üzerinde dikkatle durduklarını gösterir. Bütün bu teorik bilgilerden yola çıkarak uygulama safhasında yapılması gerekenlerle ilgili takip edilecek esasları aşağıdaki örnekler çerçevesinde ele almak mümkündür.

2. Mısraın Son Hecesi Odağında Örnek Beyitler

Aşağıda sunulacak örneklere diğer pek çok müellifin eserinde de rastlamak mümkündür. Hemen hemen her döneme ait divan metninde bu örneklerin benzeri yer almaktadır. Meselenin anlaşılabilmesi bakımından aşağıda verilen örnekler yeterli olacak ve sunulan teklifler için bir model olarak kullanılabilecektir.

1. Örnek Beyit

Götürmez yâr cevrin iki ‘âlem bir yana olsa
Bu denlü za‘f-ıla Hecrî degül ben nâ-tüvân tenhâ (Zülfe, 2016: 42)

Her iki mısraında *hezec-i müsemmen-i sâlim* (mefâ‘îlün mefâ‘îlün mefâ‘îlün mefâ‘îlün) kalıbıyla söylenen beyitte *yâr* kelimesinin medli, *iki* kelimesinin ilk hecesinin imâleli, *yana* kelimesinin ikinci hecesinin imaleli, *za‘f-ıla* kelimesindeki son hecenin imaleli, *nâ-tüvân* kelimesinin son hecesinin zihaflı olduğu hemen hemen bütün kaynakların verdiği bilgiler nazara alınınca tespit edilip ortaya koyulur. *Nâ-tüvân* kelimesindeki nûn ile biten uzun hecenin medli olmadığı, bu yüzden zihafa gerek duyulmadığı da genel olarak belirtilebilir. Fakat *olsa* kelimesinin ikinci hecesi mısra sonunda olduğu için doğrudan kapalı hece şeklinde değerlendirilerek geçiştirilir. Hâlbuki *olsa* kelimesinin ikinci hecesinde de imale yapılmıştır. Taktî edilerek okunduğunda bu beyit

Götürmezyâ / r[ı]cevrin / îki‘âlembir / yanâolsâ
Budenlûza‘ / f-ılâHecrî / degülbennâ / tüvantenhâ

şeklinde seslendirilir. Beyitte diğer kelimelerde yapılan imaleler nasıl belirtiliyorsa, ilk mısraın son hecesinde imale olduğu da ifade edilmelidir. Son hecenin imaleli okunuşu beytin anlamındaki şart ifadesini kuvvetlendirmekte, daha içten bir sesleniş ortaya koymaktadır.

2. Örnek Beyit

‘Âşıkun yok yere bî-nâm u nişân olmasına
Sırr-ı ‘ışk-ı dehen-i yâr-ı hasendür bâ‘is (Zülfe, 2016: 51)

Beyit seslendirmede şu şekilde taktî edilebilir:

‘Âşıkunyok / yerebî-nâ / munişânol / masınâ
Sırr-ı‘ışk-î / dehen-îyâ /r-ıhasendür / bâ‘is

Mısralara bakıldığında iki mısraın hece sayısı bakımından birbirinden farklı olduğu görülür. Şiirin başında aruz kalıbının *remel-i müsemmen-i mahbûn-ı maktû* (fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fa'lün) olduğu belirtilmiştir (Zülfe, 2016: 50)[5]. Bu kalıp şiirin ilk beytiyle beyitlerin ikinci mısralarında sorunsuz işler. Ancak bu 3. beyitte olduğu gibi şiirin 2. ve 4. beyitlerinin ilk mısralarında da son hecelerin farklı oluşundan dolayı geçersizdir. Alıntılanan beytin ilk mısraı ile birlikte 2. beytin ilk mısraı[6] *remel-i müsemmen-i mahbûn-ı mahzûf* (fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün) kalıbındadır. 4. beytin ilk mısraı[7] ise *remel-i müsemmen-i mahbûn-ı maksûr* (fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilât) kalıbındadır. Görüldüğü gibi bir manzumede yer alan mısralar ana veznin fer'lerinden biri şeklinde karşımıza çıkabilir. Bu yüzden şiirin/manzumenin kalıbı yerine mısraın kalıbı ifadesinin daha doğru olduğu kanaatindeyiz. Aruz tasarruflarını ele alırken de yukarıda belirtilen hususlara dikkat etmek gerekir. Bu beyitteki *'ışk-ı dehen-i yâr-ı* terkibindeki bütün terkip i'leriyle birlikte ilk mısraın sonundaki (olmasın*a*) hecede de imale olduğu belirtilmelidir.

3. Örnek Beyit

Bilmeyüp eksüklügin kaşına harf atmış hilâl
Bu meseldür Hecriyâ elbetde kemden kem gelür (Zülfe, 2016: 55)

Beyit okunurken şu şekilde taktî edilir:

Bilmeyüp|ek / süklüginkâ / şînaharfat / mışhilal
Bûmeseldür / Hecriyâel / betdekemden / kemgelür

Dikkat edilirse mahlasın zikredildiği bu makta' beytinde mısraların son iki hecesi nitelikçe birbirinden farklıdır. Şiirin başında haklı olarak kalıbın *remel-i müsemmen-i mahzûf* (fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün) olduğu belirtilmiştir. Fakat yukarıdaki beytin ilk mısraı *lâl* hecesiyle sona erer. Bu durumda ilk mısraın kalıbı *remel-i müsemmen-i maksûr* (fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilât) olmalıdır. Bu durum yine "şiirin/manzumenin vezni" yerine "mısraın vezni" yaklaşımına bir delil teşkil etmektedir[8]. Ayrıca beyitte *bilmeyüp* kelimesinin arkasından vasl

[5] Beytin alıntılandığı kaynak (Zülfe, 2016) aruz vezinlerinin farklı fer'lerini göstermesi bakımından önemli bir örnektir. Kafiyeyi ihtiva eden mısra esas alınıp son hecenin farkı gözetilerek şiirlerin başında verilen aruz kalıpları haklı olarak tek şekilde yazılmıştır. Bu detaylı yaklaşımın mısra boyutunda elbette gözetildiği açıktır. Mısralarda farklılaşan son hecelerin metin neşrinde gösterilmesi pratik olmayacaktır. Ancak bu hususun inceleme kısmında ele alınmasının faydalı olacağı kanaatindeyiz.

[6] Rişte-i fikrete nazm etmege dürr-i sühanı (Zülfe, 2016: 50)

[7] Oldı âşüfteligüm hatt-ı 'izârunla ziyâd (Zülfe, 2016: 51)

[8] Müellifler özellikle son tef'iledeki değişiklikle kullanılabilen vezinleri nisbî bir hürriyet olarak kullanmışlar ve aynı manzumede farklı mısralarda uygulamışlardır. Örneğin *İstiklâl Marşı*'nda Mehmet Âkif'in bugün çoğu çalışmada tek şekilde ele alınan fe'ilâtün/ fe'ilâtün/ fe'ilâtün/ fe'ilün şeklindeki *remel-i müsemmen-i mahbûn-ı mahzûf* kalıbının sonu farklı biten şeklini de kullandığı daha önceki bir çalışmamızda ortaya koyulmuştur (Belenkuyu, 2022: 156-157). Aslında bahsi geçen çalışmada daha çok anlam ve inşad ön planda tutulduğu için

yapılması gerektiği halde bunun terk edildiği, *kaşına* kelimesindeki ilk iki hecede imale yapıldığı, *bu* kelimesinin imaleli olduğu şeklindeki tasarruflardan bahsedildiği gibi mısra sonundaki *hilâl* kelimesinin son hecesinde de vezin gereği zihaf yapılması gerektiği mutlaka belirtilmelidir.

4. Örnek Beyit

Her şairin veya müellifin aruz tasarruflarını, anlama da katkı sağlayacak şekilde kullandığını iddia etmek imkânsızdır. Fakat yapılmış olan imale gibi aruz tasarruflarının mısra sonunda da olsa tespit edilip ortaya koyulması gerekir. Örneğin Fuzûlî'nin (ö. 963/1556) meşhur *Su Kasidesi*'nde beyitlerin tamamı kısa sesli Türkçe *su* kelimesiyle biter. Redif kelimesi olarak her beyitte tekrar eden bu kelime mısra sonunda olduğu için mutlaka imaleli olmak zorundadır. Genel temayüle uyup da kelimede imale yapılması gerektiği gösterilmezse Fuzûlî'nin kattığı anlam göz ardı edilmiş olur. Bir beyit üzerinden izah edelim:

Zevk-i tîğundan aceb yoh olsa gögsüm çâk çâk
Kim mürûr ilen bırahur rahneler dîvâre su (Kılınç, 2021: 207)

Beyit şu şekilde taktî edilebilir:

Zevk-itîğun / dan[l]acebyoh / olsagögsüm / çâk[i]çak
Kimmürûrî / lenbırâhur / rahnelerdî / vâresû

Beytin sonunda karşımıza çıkan *su* kelimesi naat hüviyetindeki kasidenin redif kelimesidir ve şiire de isim olmuştur. Bu kelimede vezin gereği mutlaka imale yapılmalıdır. Eğer bu terk edilirse adeta susuz çölde çaresiz kalmış bir kimsenin gayet içten su dilemesini andıran sesi ihmal edilmiş olur. Fuzûlî bu kelimedeki imalelerle manevi anlamdaki susuzluğunu dünyadaki en büyük feyiz kaynağı Hz. Muhammed'e adeta arz etmektedir. Aruz bakımından da iki mısraın sonu birbirinden farklıdır. İlk mısra medli bir hece ile bitmektedir. Dolayısıyla ikinci *çâk* kelimesinde zihafın yapıldığı söylenebilir. İkinci mısraın sonundaki *su* kelimesinde de imale yapılmalıdır. İki mısra son tef'ile bakımından farklılık arz eder. Buna göre ilk mısraın kalıbı *remel-i müsemmen-i maksûr* (fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilât) şeklindedir. İkinci mısra ise *remel-i müsemmen-i mahzûf* (fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün) kalıbındadır.

5. Örnek Beyit

Sandılar kim satılur dâne-i dürr-i 'arakı
Urdı el kîseye çohlar kılup endîşe-yi hâm (Kılınç, 2021: 566)

Beytin okunurken şu şekilde taktî edilmesi gerekir:

mısra sonlarındaki hecelerin tam keyfiyeti detaylı bir şekilde gösterilmemiştir. Eğer son hecelerin tam keyfiyeti nazara alınarak vezinler tespit edilirse daha fazla sayıdaki farklılığın *İstiklâl Marşı* mısralarında yer aldığı görülecektir. Bu ve benzeri örnekler "mısraın vezni" iddiasını kuvvetlendirmektedir.

Sandılarkim / satılurdâ / ne-idürr-î / ‘arakî

Urdıelkî / seyeçohlar / kılupendî / şe-yihâm

Beyitte dürr-i ifadesindeki terkip i’sinin imaleli okunması gerektiği belirtilecektir. Bununla birlikte birinci mısraın sonundaki ı hecesinde de imale yapılması gerektiği ifade edilmelidir.

Beytin içinde yer aldığı şiirin başında *remel-i müsemmen-i mahbûn-ı mahzûf* vezni olan fe‘ilâtün fe‘ilâtün fe‘ilâtün fe‘ilün kalıbı kaydedilmiştir. Beytin sonundaki hâm kelimesi de diğer beyitlerdeki ...âm sesleriyle kafiyelidir. Bakıldığı zaman bu hece veznin son hecesi olan lün hecesine uymamaktadır. Bu yüzden şiirin matla beyti *remel-i müsemmen-i mahbûn-ı maksûr* (fe‘ilâtün fe‘ilâtün fe‘ilâtün fe‘ilât) olmalıdır. Bu vezin örnek olarak aldığımız beytin ikinci mısraı için uygundur. Örnek beytimizin ilk mısraı ise *remel-i müsemmen-i mahbûn-ı mahzûf* (fe‘ilâtün fe‘ilâtün fe‘ilâtün fe‘ilün) veznindedir. Bu durum da mısraın vezni konusundaki tezimizi güçlendirmektedir.

Bahsi geçen örnekler Osmanlı şiir geleneğine ait her dönemden müellifin eserlerinde karşılaşılabilecek türdendir. Verilen izahlı örnekler hangi konu ve türden olursa olsun aruzla kaleme alınmış mısralarda geçerli hususlara işaret etmektedir. Belirtilen kaidelerin aruz çalışmalarında nazara alınması daha kurallı ve anlamlı sonuçlar ortaya çıkaracaktır.

Sonuç

Yukarıda detaylı bir şekilde incelenen hususlar aruzun teorisini ortaya koyan kitaplarda oldukça yüzeysel bir şekilde yer almaktadır. Ancak bu konuda ihtisas sahibi olanların/olacakların aruz sistemine dair bu tarz ayrıntıları şüpheye yer bırakmayacak şekilde gerekçeleriyle birlikte ortaya koymaları beklenir. Buna göre eğer mısra sonundaki hece kısa/açık ise imale işlemiyle uzun/kapalı hece haline getirilecektir. Aynı şekilde medli hece niteliğindeki bir hece eğer mısra sonunda karşımıza çıkıyorsa bu durumda zihaf yapılarak tek kapalı heceye dönüştürülmektedir. Elbette anlam ve vurgunun da çok önemli olduğu inşad esnasında mısra sonundaki heceler farklı şekillerde telaffuz edilebilir. Ancak şekil özellikleri ve nitelikleri itibariyle mısra sonundaki heceler mutlaka nazara alınmalıdır.

Bu araştırma neticesinde ulaşılan sonuç ve teklifler şu şekilde sıralanabilir:

1. Mısraların nokta-çizgi usulünce taktîinde son hece mutlaka önce aslî haliyle işaretlenmelidir. Kısa/açık ise (.), kapalı/uzun ise (_), medli hece ise (_ .) şeklinde işaretlendikten sonra yapılması gereken işlem ifade edilmelidir. Kısa/açık hece ise imale, medli hece ise zihaf yapıldığı belirtilmelidir. Bu farklılıklar aruz kalıpları arasındaki fer’leri ortaya koyabilme bakımından oldukça önemlidir.

2. Mısraların inşadı esnasında en sonda yer alan hecelerde yapılan imaleler eğer anlama da katkı sağlıyorsa mutlaka uzun şekilde okunmalıdır. Bu tarz imalelerin umumiyetle mecburiyetten değil sanat kaygısıyla yapıldığı unutulmamalıdır.

3. Mısra sonundaki hecelerin farklılığından kaynaklanan kalıp değişiklikleri ilmi çalışmalarda gösterilmelidir. Fakat manzume başında belirtilen kalıbın kafiyeyi ihtiva eden mısraa has olduğu unutulmamalıdır.

4. Özellikle kaside ve gazel gibi nazım şekillerinde matla beytinin dışındaki beyitlerde mısra sonlarının birbirinden farklı nitelikteki hecelerle bittiği görülebilir. Bu bakımdan "şiirin/manzumenin vezni" yerine "mısraın vezni" tanımının daha doğru olduğu söylenebilir. Metin neşrinin yapıldığı bölümlerde her mısraın veznini tek tek göstermek elbette işlevsel değildir. Ancak mısralarda karşılaşılan değişikliklerin şiirlerin incelendiği bölümde ele alınması beklenir.

Aruzu teori boyutunda ele alan ve uygulama safhasında metin neşrinde kullanan kaynaklarda son hecenin durumuyla ilgili çok fazla çalışma bulunmamaktadır. Bu araştırmada ileri sürülen tekliflerin tartışılarak değerlendirilmesi, yapılacak yeni çalışmalar için yol gösterici olacaktır. Bu sayede Türk aruzunun nitelikleri ve sınırları hakkında daha somut veriler üzerinden incelemeler yapmak mümkün olacaktır.

Kaynaklar

Aslan, Ü. (2021). "Aruz Fer'leri Arasındaki Farklar", *TÜRÜK Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 9, Sayı: 27, s.s. 58-82.

BELENKUYU, B. (2022). "İstiklâl Marşı'nda Mehmet Âkif'in Aruz Tasarrufları", *Edebiyat Araştırmaları*, Editör: Selma Baş vd., Konya: Palet Yayınları, s.s. 151-169.

[Ersoy], M. Â. (1327). "Edebiyat Bahisleri: İnşâd", *Sırât-ı Müstakîm*, Cilt: VII, Sayı: 179, s.s. 358-360.

Karaburgu, O. (2006). "Şâir ve Şâir Nedim Mecmuaları Arasında Bir Hece-Aruz Tartışması", *Arayışlar*, Yıl:8, Sayı: 15, s.s. 86-92.

Kesik, B. Ve Şenödeyici, Ö. (2019). *Aruz Teori ve Uygulama*, İstanbul: Kesit Yayınları.

Kılınç, A. (2021). *Fuzûlî Dîvânı*, İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları.

Köprülü, F. (1999). *Edebiyat Araştırmaları*, Ankara: Türk Tarihi Kurumu Basımevi.

Saraç, M. A. Y. (2007). *Klâsik Edebiyat Bilgisi Biçim-Ölçü-Kafiye*, İstanbul: 3F Yayınevi.

Şafak, Y. (1993). "Aruzu Niçin ve Nasıl Öğrenmeliyiz?", *Yedi İklim*, Cilt: 5, Sayı: 40, s.s. 11-15.

Şafak, Y. (2000), "Fars ve Türk Aruzlarında Yeknesak ve Almaşık Vezinler", *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 7, s.s. 187-232.

Şafak, Y. (2003). *Aruz Terimleri*, Konya: Tekin Kitabevi.

Uzun, M. (2010). "Taktî' (Türk Edebiyatı)", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Cilt: 39, s.s. 483.

Zülfe, Ö. (2011). "Aruz Vezinlerinin Gösterilmesi Üzerine Bazı Teklifler", *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 8, Sayı: 1, s.s. 52-66.

Zülfe, Ö. (2016). *Hecrî Kara Çelebi Muhyi'd-dîn Mehmed [ö. 1557] Dîvân*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.